

Kritinio mąstymo užduotys

Sokrato dialogas ir teismas



1. Užduotis. Dorybės sąvokos apibrėžtis.

Sokratas sakė, kad *medžiai negali jo nieko išmokyti, užtat jį pamoko žmonės mieste.*

Pateik teisingo elgesio (moralinės dorybės) ir neteisingo (nedoro) elgesio pavyzdžių remdamasis tinkamo / netinkamo darbo atlikimo analogijomis. Apibendrink teisingo (gero) elgesio bruožus, būdingus konkrečių profesijų žmonėms, ir paaiškink, kodėl dora (arete), anot Sokrato, yra svarbiausias tikslas.



Teisingi poelgiai

Profesijų analogijos
(įrašyk penkias pasirinktas
specialybes)

Neteisingi poelgiai

Teisingi poelgiai

Profesijų analogijos
(įrašyk penkias pasirinktas
specialybes)

Neteisingi poelgiai

Dorybė – tai geras ir teisingas elgesys, kurio bendri bruožai yra...

IŠVADA. Pasak Sokrato, moralinis gėris – dorybė – yra visų svarbiausias tikslas, nes...



2. Užduotis. „Sokrato apologija“: Meleto „egzaminas“.

Perskaityk teiginius ir nuspręsk, ar sutinki su Meleto kaltinimais Sokratui.

Ar Sokratas iš tiesų buvo kaltas? Tada perskaityk filosofinio dialogo tekstą (žiūrėti toliau), ieškok jame argumentų, patvirtinančių Meleto teiginius arba atmetančių melagingus įsitikinimus negatyviosios elenktikos būdu, ir surašyk juos lentelėje. Parašyk savo nuomonę ir išvadas prie kiekvieno teiginio.



Meleto
teiginiai

1. Visi žmonės [atėniečiai] tobulina jaunuomenę, išskyrus Sokratą; tik jis vienas ją tvirkina. Visi žmonės arklius pataiso, tik tai vienas kuris nors iš jų gadina.

Sokrato
argumentai



Tavo nuomonė
ir išvados

Sutinku, kad ...

Nesutinku, kad ...

Pirma išvada:

Meleto
teiginiai

2. Blogi žmonės daro bloga savo artimiesiems, o geri gera. Tvirtinti ką nors reiškia daryti bloga. Sokratas tokią didelę blogybę daro jaunuoliams noromis.

Sokrato
argumentai

Tavo nuomonė
ir išvados

Sutinku, kad ...

Nesutinku, kad ...

Antra išvada:

Meleto
teiginiai

3. Sokratas moko, kad dievų nėra, kuriuos garbina šalis, o tiki kitus – demonus.

Sokrato
argumentai

Tavo nuomonė
ir išvados

Sutinku, kad ...

Nesutinku, kad ...

Trečia išvada:

Platono dialogo „Sokrato apologija“ ištrauka

12...Tad pasakyk, drauguži, kas juos [jaunuolius] daro geresnius?

– Įstatymai.

– Aš gi ne to klausiu, gerbiamasai: kas tas žmogus; juk jis visų pirma ir juos žino, tuos įstatymus?

– Štai šitie teisėjai, Sokratai.

– Ką sakai, Meletai? Šitie teisėjai moka auklėti jaunuolius ir padaro juos geresnius?

– Žinoma.

– Visi, ar tik kai kurie iš jų, o kiti ne?

– Visi.

– Gerai kalbi, prisiekiu Hera; ir daug gi tų naudingų padėjėjų! Na, o šitie štai klausytojai, jie daro geresnius ar ne?

– Šitie irgi.

– O tarybos nariai?

– Ir tarybos nariai.

– O ką, Meletai, ar tik netvirkina jaunuolių Visuotinio tautos susirinkimo nariai? Ar ir jie taiso, visi kaip vienas?

– Jie taip pat.

– Na, tai jau visi, rodos, atėniečiai tobulina jaunuo-
menę, išskyrus mane; tik aš vienas jų tvirkinu. Tu tai nori pasakyti?

– Kaip tik tai.

– Iš tiesų aš didelis niekšas tavo akyse. Bet atsakyk man: ar tu manai, kad ir su arkliais taip būna? Visi žmonės arklius pataiso, tik tai vienas kuris nors iš jų gadina? Arba visai priešingai: juos padaryti geresnius sugeba kuris nors vienas ar tik nedaugelis – arklių augintojai, o visi kiti, kai tik ima naudotis arkliais, gadina juos? Ar ne taip yra, Meletai, ne tik su arkliais, bet ir su visais kitais gyvuliais? Iš tikrųjų, kad taip, vis viena, ar judu su Anitu sutiksime, ar ne. Juk tai būtų tikrai didelė laimė jaunuoliams, jei kas nors vienas juos gadintų, o visi kiti skatintų į gera. Bet tu, Meletai, jau pakankamai parodei, kad tau niekuomet nerūpėjo jaunimas, ir aiškiai matyti tavo apsideidimas; visai tau nerūpi tie dalykai, dėl kurių trauki mane teisman.

13. Ir dar, Meletai, pasakyk mums, vardan Dzeuso,

štai ką: ar geriau gyventi su dorais piliečiais, ar ne-
dorais? Atsakyk, drauguži! Juk mano klausimas visai nesunkus. Ar ne tiesa, kad blogi žmonės daro ką nors bloga savo artimiesiems, o geri – ką nors gera?

– Žinoma.

– O ar yra toks žmogus, kuris sutiktų patirti iš savo artimųjų verčiau ką nors bloga, negu gera? Atsakyk, brangusai! Juk ir įstatymas liepia atsakyti. Ar yra toks žmogus, kuris nori patirti bloga?

– Aišku, kad ne.

– Na, o tu mane čia atvedei, kad tvirkinu jaunuolius ir padarau juos blogesnius noromis ar nenoromis?

– Žinoma, noromis.

– Kaipgi, Meletai? Tiek esi išmintingesnis už mane, senj, tu, toks jaunas, kad supratai, jog blogi žmonės daro bloga savo artimiesiems, o geri – gera. Aš jau tiek sukvailėjau, jog ir to nesuprantu, kad jei kurį nors iš savo artimųjų padarysiu blogą, paskui pats ką nors bloga galiu iš jo patirti, – ir tokią didelę blogybę darau, kaip tu sakai, noromis? Ne, Meletai, čia aš tau netikiu ir manau, kad nė kas kitas nepatikės. Todėl arba netvirkinu, arba tvirkinu nenoromis, vadinasi, abiem atvejais tu meluoji. O jei gadinu nenoromis, tai už tokius neapgalvotus nusizengimus įstatymas neleidžia traukti žmogaus atsakomybėn, bet pačiam pasišaukus pabarti ar pamokyti. Juk aišku, kad supratęs nebedarysiu to, ką darau nesąmoningai. Tu gi manęs vengdavai ir nenorėjai pamokyti, tik atvedei čia, kur, žiūrint įstatymo, dera vesti tuos, ką reikia bausti, o ne mokyti.

14–15. Pakaks, atėniečiai, juk jau visai paaiškėjo tai, ką neseniai sakiau, – kad šitie dalykai niekuomet nerūpėjo Meletui. Vis dėlto pasakyk mums, Meletai, kaip, tavo supratimu, aš tvirkinu jaunuolius?

– Matyti – taip išeitų iš tavo skundo, – aš mokau netikėti tuos dievus, kuriuos garbina šalis, o tikėti kitus, naujus? Ar ne toks, tu norėtum pasakyti, mano mokslas, kuriuo tvirkinu jaunuo-
menę?

– Toks, tvirtinu tai visu griežtumu.

– Tad dėl šitų pačių dievų, Meletai, apie kuriuos dabar kalbame, pasakyk dar aiškiau ir man, ir šitiems štai piliečiams. Aš negaliu suprasti, ar, tavo žodžiais, mokau tikėti, kad yra kažin kokie dievai, ir pats irgi

tikiu dievus, – o nesu visiškai bedievis, ir ne toks mano nusikaltimas, – nors ne tuos, kuriuos gerbia šalis, bet kitus, ir todėl mane skundi, kad tikiu kitus; arba, tavo supratimu, aš visai netikiu dievus ir kitus mokau netikėti?

– Tvirtinu, kad tu visiškai netiki dievus. <...>

– Meletai, ar yra toks žmogus, kuris tikėtų žmonių darbų buvimu, o žmonių buvimu – ne?

Tegu jis atsakinėja, atėniečiai, ir nesišiaušia kiekviena proga! Ar yra kas, kuris netikėtų arklių buvimu, o tikėtų vien jojimu? Arba netikėtų, kad yra muzikantai, o tikėtų, kad yra tik jų grojimas? Nėra tokio žmogaus, mielasai. Jei tu nenori atsakyti, aš pats tai sakau tau ir visiems čia esantiems.

Bet atsakyk man bent į tokį klausimą: ar yra toks žmogus, kuris tiki demonų darbus, o pačių demonų netiki?

– Tokio nėra.

– Kaip man malonu, kad galų gale, teisėjų verčiamas, prabilai! Tad tu teigi, kad aš tikiu demonus ir mokau apie juos, senovinius ar naujus – nesvarbu. Šiaip ar taip, aš, tavo nuomone, demonų galių pripa-

žįstu: tu net raštu priesaiką davei savo skunde. O jei tikiu demonų darbus, savaime aišku, turiu tikėti, kad yra ir demonai. Ar ne taip? Žinoma, taip. Man tenka manyti, kad sutinki, nes neatsakai. O demonų ar nelaikome dievais arba bent dievų vaikais? Taip ar ne?

– Aišku, kad taip.

– Tad jei aš pripažįstu demonus, – tu su tuo sutikai, – o demonai – tai kažkokie dievai, išeina taip, kaip aš sakiau: tu meni mįslės ir kreti juokus, pirmiau sakydamas, kad netikiu dievus, o paskui – kad tikiu, nes tikiu demonus. Antra

vertus, jei demonai yra tarsi dievų pavainikiai, gimę ar iš nimfų, ar iš ko kito, kaip sako padavimai, tai kas gi, pagaliau, galėtų tikėti, kad yra dievų vaikai, o pačių dievų nėra? Juk tai būtų tokia pati nesąmonė, kaip kad pripažinti esant mulus, arklių ir asilų vaikus, o pačių arklių ir asilų buvimą neigti. Ne, Meletai, šitą skundą parašei arba norėdamas mus išbandyti, arba nežinojai, už ką nusikaltimą mane skųsti. Bet kad tau pavyktų ką įtikinti, turintį bent kiek proto, kad tas pats žmogus pripažįsta dievų ir demonų darbus ir tuo pat metu nepripažįsta nei demonų, nei dievų, nei herojų, – tai visai negalimas daiktas.

Vertė M. Račkauskas





3. Užduotis. „Sokrato seminaras“.

Išbandykite mokymosi metodą, kai visa klasė diskutuoja apie perskaitytą tekstą. Po seminaro kiekvienas parašykite apibendrinimą – samprotaujamąjį rašinį.



Sokrato mirtis.

- Prieš seminarą perskaitykite visą Platono dialogą „Sokrato apologija“.

Skaitydami pasižymėkite pastabas, kruopščiai apmąstykite skaitinį ir pagal pateiktų klausimų sąrašą suformuluokite pirmines idėjas, kad būtų lengviau suprasti tekstą – nuteisto mirties bausmė Sokrato kalbą ir apie ją padiskutuoti.

- Aptarkite prieš seminarą pagrindinius kriterijus, pavyzdžiui, keturis svarbiausius turingo seminario bruožus: *pasirengimas, turinio suvokimas, aktyvus dalyvavimas ir argumentavimas – citavimas*.
- Susėskite ratu, kad matytumėte vieni kitus ir galėtumėte bendrauti kaip lygūs su lygiais. Galite įsivaizduoti, kad dalyvaujate „Sokrato teisme“ kaip prisiekusieji. Pradėkite seminarą svarstydami įvadinį klausimą: **Kodėl demokratinėje Atėnų valstybėje egzistavo mirties bausmė?**
- Pasidalykite nuomonėmis šiuo klausimu. Norint pasisakyti nebūtina kelti rankos. Svarbu pabrėžti, kad seminario dalyviai turi bendrauti vieni su kitais, o ne su mokytoju. Mokytojas taip pat prisijungia prie rato ir tampa seminario dalyviu. Pagrindinės taisyklės: **kalbėti po vieną, gerbti pašnekovų nuomonę ir savo teiginius pagrįsti teksto faktais**. Kilus ginčui tarp dviejų dalyvių bandykite patys surasti išeitį, suprasti, kad esate atsakingi už seminario eigą.
- Per seminarą paeiliui apsvarstykite šiuos tikslinius klausimus, padedančius nenukrypti nuo temos.

Kokios priežastys skatino visuomenę ieškoti kaltojo?

Ką svarbaus Sokratas norėjo įrodyti to meto prietaringai ir religingai visuomenei ir valdžios atstovams?

Kas buvo Sokrato mokiniai ir ko jie išmoko iš filosofo?

Kaip Sokratas apgynė nuostatą, kad verčiau ne bėgti, o vykdyti valstybės nuosprendį, net jei tektų mirti, o valstybė būtų neteisi?

Diskusijos pabaigoje atsakykite į apibendrinamąjį klausimą: **Kokia Sokrato gyvenimo, mokymo – sokratizmo – ir mirties bausmės reikšmė?**

- Apmąstykite seminarą ir parašykite samprotaujamąjį rašinį paaiškindami, **kaip filosofas pats taikė skelbiamą teoriją, kaip jo gyvenimas ir mirtis atitiko jo mokslą**. Susiekite pagrindines Sokrato etikos tezes (žr. mokymosi objektą) su jo gyvenimo pavyzdžiu.

Gero rašinio kriterijai:

- Rašinyje atskleidžiama, kaip suprastas nagrinėjamas tekstas („Sokrato apologija“).
- Remiamasi skaitinio ištraukomis, cituojama.
- Rašinys konkretus, detalus ir išsamus.
- Rašinys logiškai susistemintas, rišlus, įžvalgus.
- Mintys ir informacija išdėstoma aiškiai.
- Laikomasi gramatikos ir rašybos taisyklių.



A large, empty rectangular box with a dashed border, intended for writing the response.

